

Irena Paradžik
Vanja Zidar Šmic

onomski ra u prvou u osav

Ključno pitanje

Koliko je ekonomija prve Jugoslavije oslikavala razlike i saradnju između naroda koji su živjeli u Jugoslaviji?

Tema

Modul je o ekonomskim razlikama i razvijenosti u Jugoslaviji prije Drugog svjetskog rata. Postoji opće mišljenje da države u određenim regijama namjerno nisu investirale novac u industrijski razvoj. Osnovna svrha ovog modula je da učenici nauče da su postojale velike ekonomske razlike između različitih regija. Oni treba da razumiju porijeklo ekonomskog razvoja "prve" Jugoslavije, ekonomske nesporazume i stereotipe između jugoslavenskih naroda te utjecaj napretka, odnosno stagnacije, na svakodnevni život i društvo u cjelini.

Ciljevi

Učenici će steći znanja o ekonomskim razlikama i razvijenosti u Jugoslaviji prije Drugog svjetskog rata.

Ishodi

- Dobiti saznanja (razumjeti) ekonomske razlike između različitih regija u Jugoslaviji.
- Usporediti stepen ekonomskog razvoja i napretka između različitih jugoslavenskih regija.
- Analizirati ulogu države u ekonomskom razvoju Jugoslavije prije Drugog svjetskog rata.
- Ocijeniti efikasnost ili beskorisnost rješavanja ekonomskih razlika između različitih jugoslavenskih regija.

Uputstvo za predavače

Nastavnik će pročitati uvod učenicima i predstaviti temu razredu. Radionica ima dva dijela – prvi dio je rad u grupama, a drugi dio je prezentacija rezultata svake grupe i debata.

Korak 1

Podjela u grupe

- Grupa 1 – Industrija
- Grupa 2 – Saobraćaj
- Grupa 3 – Poljoprivreda
- Grupa 4 – Struktura zapošljavanja

Korak 2

Nastavnik daje uputstva za rad u grupama. Svaka grupa također dobija ova uputstva odštampana.

Korak 3

Rad u grupama, svaka grupa analizira historijske izvore i odgovara na pitanja.

Korak 4

Prezentacija zaključaka i korištenih izvora.

Korak 5

Debata i zaključak. Nakon odgovaranja na ova pitanja, vraćamo se na ključno pitanje i dajemo konačan zaključak.

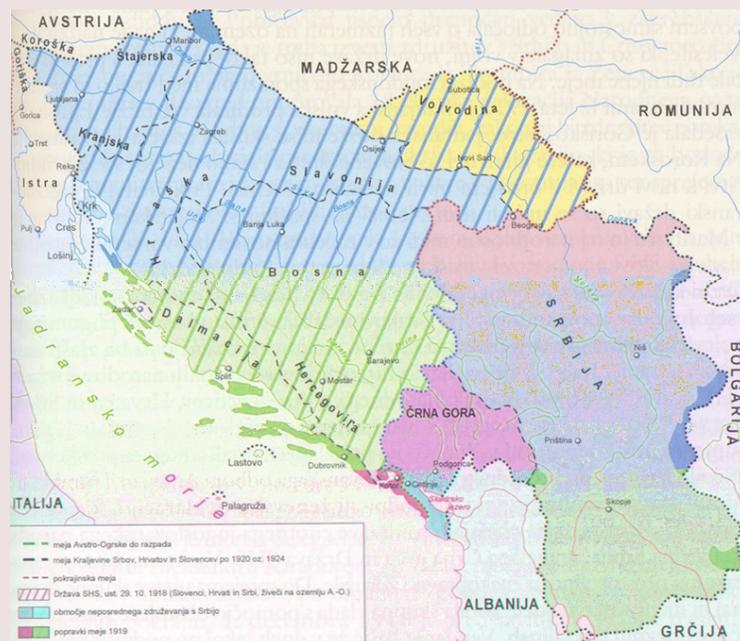
45
minuta

Uvod

Jugoslavenska ekonomska zona razvila se poslije Prvog svjetskog rata, a bila je sastavljena od različitih područja. Manje od 10% ljudi živjelo je od industrije. Rudnici, u kojima je većina kapitala bila stranog porijekla, također su imali važnu ulogu. Radnička i srednja klasa platile su cijenu tranzicije u novu državu velikim povećanjima cijena, niskim platama i velikom nezaposlenošću. Također su bile pogođene finansijskim transakcijama i unifikacijom valute. U vremenu između dva rata, Jugoslavija je ostala izrazito poljoprivredna zemlja, s gotovo 54% izvoza koji se sastojao od poljoprivrednih proizvoda. Najstabilnija ekonomska era bila je između 1925. i 1931. Prva polovina 30-ih je bila obilježena ozbiljnom ekonomskom krizom u zemlji. U drugoj polovini 30-ih ekonomija je opet cvjetala, ali samo do izbijanja Drugog svjetskog rata, kada je opet opala.

Izvor 1

Osnivanje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

A. Gabrič, M. Režek, *Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije, DZS, Ljubljana 2011, str. 146*

Izvor 2

Huterova kolonija na Pobrežju, Maribor

Godine 1926. Josip Huter, u saradnji s austrijskom kompanijom Wenzel Hoffelner, osnovao je tekstilnu tvornicu Josip Hutter & Drug. Na početku, kompanija je proizvodila samo jeftinu pamučnu tkaninu, a kasnije, 1929. izgradili su tkaonicu, zatim tvornicu šivaćih konaca 1937. i tkaonicu svile 1939. Tvornica je inicijalno zapošljavala 360 radnika. Do 1949. broj radnika koji rade u fabrici popeo se na 1.600. Nakon Drugog svjetskog rata, sva privatna sredstva za proizvodnju su nacionalizirana. Josip Huter pokušao je riješiti stambeni problem svojih radnika dajući povoljne kredite za izgradnju svojim zaposlenicima. Tako je nastala tzv. Huterova radnička kolonija od 20 kuća, podignuta 1937. na Pobrežju, Maribor.

<http://industrijskapespot.si/hutterjeva-kolonija---opis.html> (11. 1. 2014)

Izvor 3

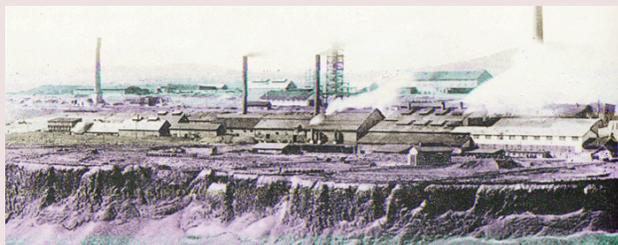
Shanty town Sibirija, Ljubljana

B. Repe, *Sodobna zgodovina: učbenik za 4. letnik gimnazij, Modrijan, Ljubljana 2007, str. 117*

Izvor 4

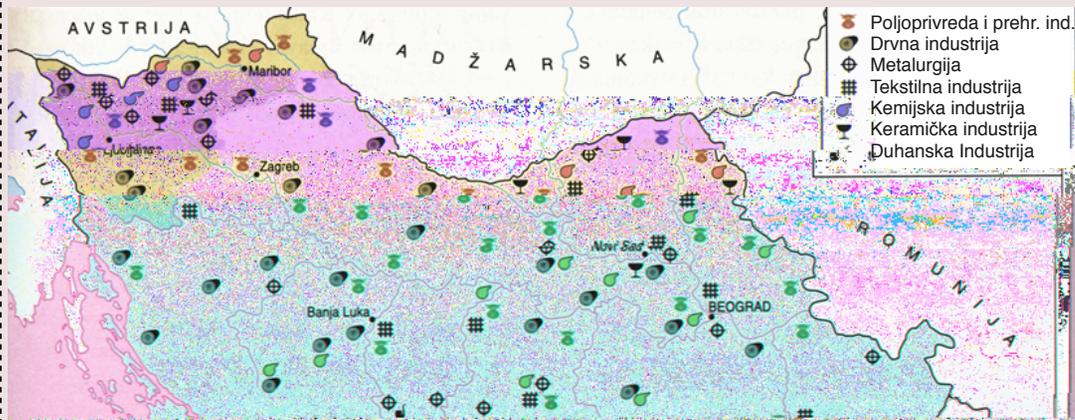
Topionica u rudniku Bor u blizini Zaječara

B. Repe, *Sodobna zgodovina: učbenik za 4. letnik gimnazij, Modrijan, Ljubljana 2007, str. 98.*

Izvor 1

Industrija u prvoj Jugoslaviji

Repe, Božo: *Sodobna zgodovina: učbenik za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan 2007. str 97.*

Zadatak:

1. Uz pomoć ove karte odredi dominantne grane industrije u prvoj Jugoslaviji.
2. Odredi koja je industrijska grana dominirala u prvoj Jugoslaviji.

Izvor 2

Nivo industrijskog razvoja i obrazovanja na području Slovenije prilikom ulaska u novu državu – Kraljevinu SHS

“Na ulasku u jugoslavensku državu Slovenija je imala na raspolaganju 275 aktivnih industrijskih postrojenja zahvaljujući industrijalizaciji kao kontinuiranom procesu od prijelaza stoljeća. U Sloveniji, bilo je teško pronaći nepismene ljude, razina pismenosti je bila visoka, preko 90%.”

Ž. Lazarević, *Razkorak med razvitimi in nerazvitimi – zaviralni dejavnik modernizacije Jugoslavije?*, Prispjevki za novejšo zgodovino, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2002, str. 78

Izvor 3

Nivo industrijskog razvoja Kosova u Kraljevini SHS

“Na Kosovu nije bilo ni traga od industrijalizacije kao kontinuiranog procesa. U razdoblju između dva svjetska rata na Kosovu je razvijeno oko 25 firmi kojima se pripisuje industrijski karakter. Od tih, 10 mlinova, 2 rudnika, 3 kožare, 5 metalnih pogona i 3 male elektrane. Poljoprivrednici su živjeli u ekstremnom siromaštvu, prema zastarjelom načelu samozadovoljavanja osnovnih životnih potreba. Povrh toga, u usporedbi sa situacijom u Sloveniji, na Kosovu gotovo niko nije znao čitati i pisati.”

Ž. Lazarević, *Razkorak med razvitimi in nerazvitimi – zaviralni dejavnik modernizacije Jugoslavije?*, Prispjevki za novejšo zgodovino, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2002, str. 78

Izvor 4

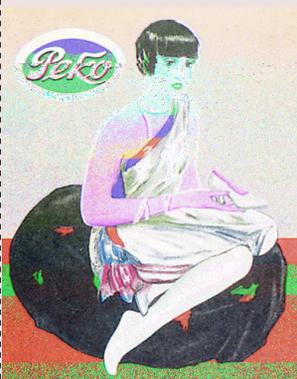
**Poster Ljubljanske
fabrike Saturnus d.d.
za proizvode od lima,
napisan na tri
zvanična jezika prve
Jugoslavije**

*Slovenska kronika XX. stoletja
1900 – 1941. Ljubljana: Nova
revija 1995. str. 359.*

Izvor 5

**Reklama za tvornicu
cipela Peko**

*Slovenska kronika XX. stoletja
1900 – 1941. Ljubljana: Nova
revija 1995. str. 358.*

Izvor 6

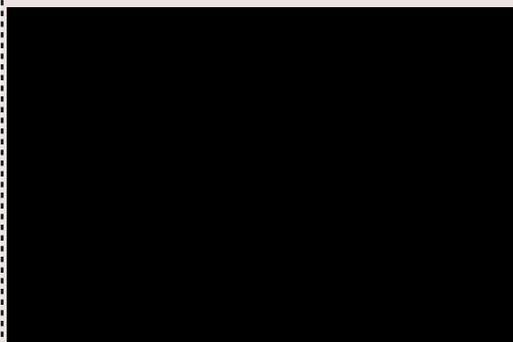
**Reklama za pivovaru
Laško**

*B. Repe, Sodobna zgodovina:
učbenik za 4. letnik gimnazij,
Modrijan, Ljubljana 2007, str.
115*

Izvor 9

Sarajevo, Bazar

*Hielscher, Kurt: Kraljevina SHS. Knjižara Vera v
Ljubljani, 1926*

ZADATAK:

Uz pomoć izvora (teksta i
slika) usporedi
najrazvijenije i najmanje
razvijene regione zemlje.
Gdje su bile najveće
razlike?

Izvor 7

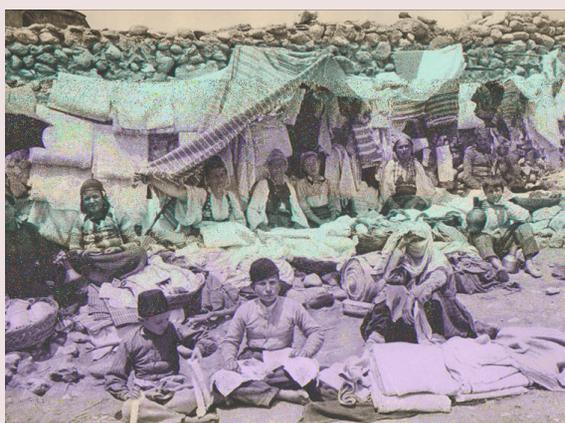
**Pijaca u Ljubljani, Drava Banate
(Slovenija) oko Drugog svjetskog rata.**

*N. Židov, Ljubljanski živilski trg, odsev prostora in časa
(1920–1940), Ljubljana 1994, str. 125, original u
vlasništvu Ljubljanske tržnice*

Izvor 8

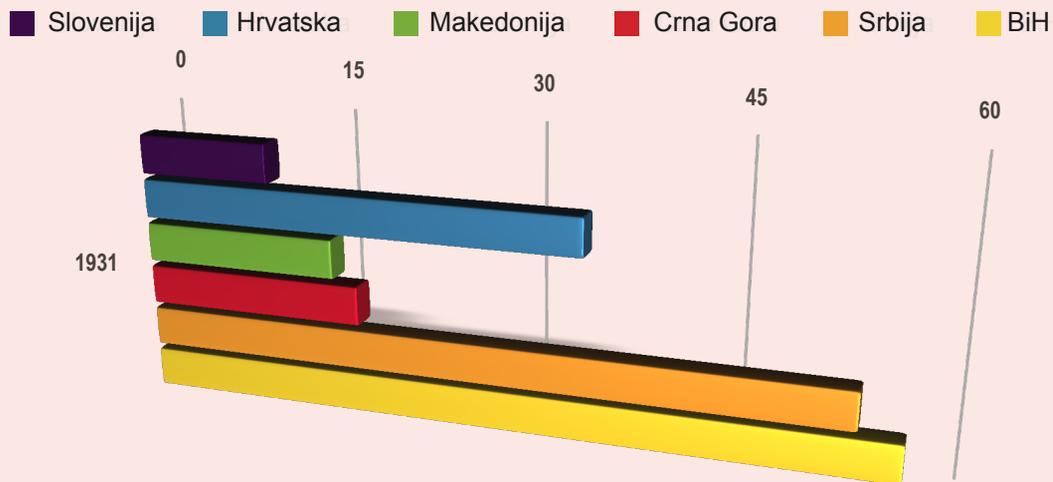
Pijaca u Prizrenu, Kosovo.

*K. Hielscher, Kraljevina SHS, Knjižara Vera v
Ljubljani, 1926.*

Izvor 10

Priradni priraštaj stanovništva u svim područjima prve Jugoslavije, 1931.

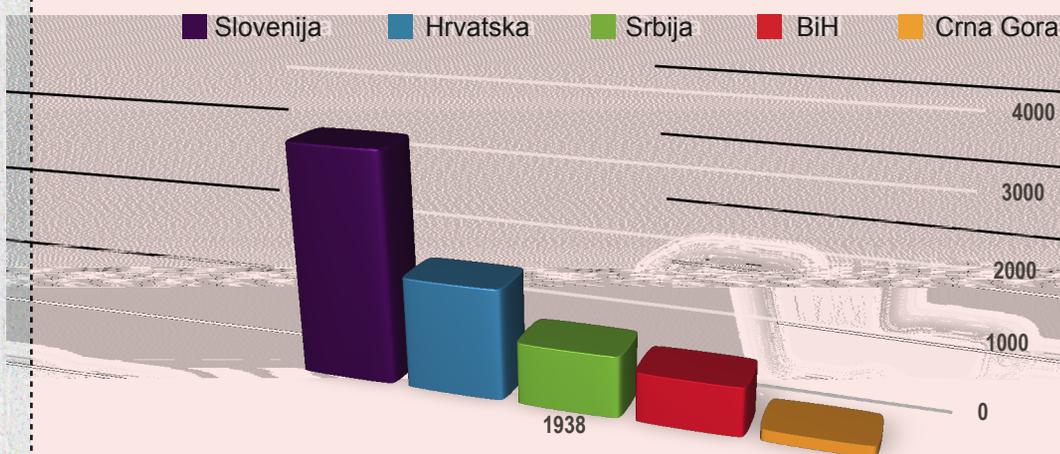
M. Mirković, *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918–1941*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1950, str. 17

ZADATAK:

Odredi u kojim je dijelovima prve Jugoslavije prirodni prirast stanovništva bio najveći.

Izvor 11

Vrijednost industrijske proizvodnje po glavi stanovnika u 1938. (u dinarima).

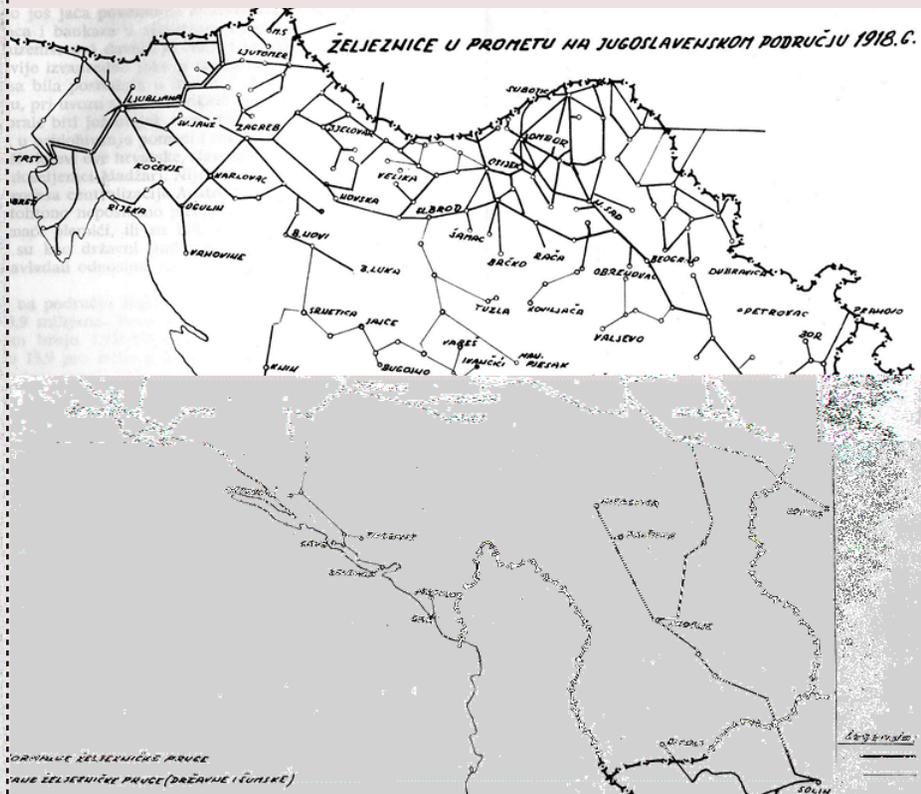
Mirković, Mijo: *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918 – 1941*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske 1950. str 17.

ZADATAK:

Usporedi tabele. Kako je industrijski razvoj u pojedinim područjima utjecao na prirodni priraštaj stanovništva? Objasni svoj odgovor.

Izvor 1

Željeznička mreža u prvoj Jugoslaviji u 1918.

M. Mirković, Ekonomska historija Jugoslavije, Informator, Zagreb 1968, str. 304 i 352

ZADATAK:

U kojim je dijelovima prve Jugoslavije željeznička mreža bila najviše, a u kojima najmanje razvijena?

Izvor 2

Razvoj saobraćaja

“Država je imala snažan utjecaj na razvoj željezničkog saobraćaja. Bilo je nekoliko razloga za to. Prvi razlog je bio snažan utjecaj vojske na politiku o željeznicama. U vrijeme monarhije armija je bila najjači politički faktor, pa su zato političari radili u njenom najboljem interesu. Vojska nije imala ni razumijevanje ni interes da rješava ekonomske aspekte željezničkog saobraćaja. Drugi razlog je bio zaštita finansijskih interesa stranih investitora koji su kupovali privatne željezničke linije. Treći razlog je bio što je Srbija već imala iskustvo s nacionalizacijom privatnih željeznica.”

M. Mirković, Ekonomska struktura Jugoslavije 1918–1941, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1950, str. 121

ZADATAK:

Objasni zašto je država utjecala na upravljanje i izgradnju željezničkih linija?

Izvor 3

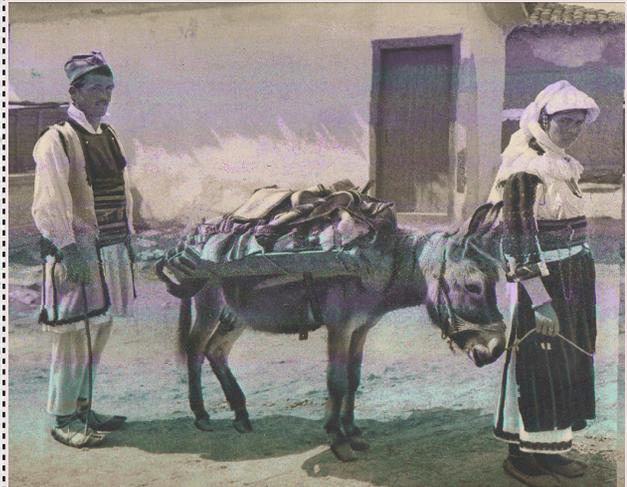
Putnički saobraćaj

www.siol.net/tv/naj_gledano/2011/04/kdo_neki_tam_poje.aspx (10. 5. 2013)

Izvor 4

Porodica – dijete u kolijevci na magarcu,
Busovača (BiH)

K. Hielscher, *Kraljevina SHS*, Knjižara Vera v Ljubljani, 1926.

Izvor 5

Razvoj putne mreže

“Razvoj putne infrastrukture je, uprkos domaćem betonu, tvornicama asfalta, puno radne snage, dugotrajne nezaposlenosti usljed krize te duge, hronične nedovoljne zaposlenosti ruralnog stanovništva, veoma spor. Neki glavni pravci (Zagreb – Beograd, Beograd – Skoplje, glavni putevi u Srbiji, Crnoj Gori, Hrvatskoj, Vojvodini, Bosni i Makedoniji) bili su u veoma lošem stanju i često opasni po život. S obzirom na to da su potrebe za putevima bile veće od njihove izgradnje, vozila su često morala ići po putevima opasnim po život. Na nekim dijelovima, putnici su morali izaći iz vozila i pješice preći neka opasna mjesta. Morali su hodati kroz oblake prašine u ravničarskim predjelima ispunjenim pijeskom tokom sušnog perioda. Tokom kišne sezone, zapali bi u blato i mulj i morali su tražiti pomoć volova da se izvuku.”

M. Mirković, *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918–1941*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1950, str. 116

Izvor 6

Fotografija Ljubljane iz 1903. s novim
tehnološkim dostignućem – tramvajem.

Slovenska kronika XX. stoletja 1900 – 1941., Nova revija, Ljubljana 1995. str 17.

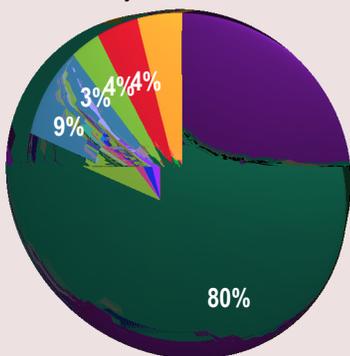
ZADATAK:

Uz pomoć datih izvora, objasni u kakvom stanju su bili jugoslavenski putevi u vremenu između dva rata. Kako su ti uslovi utjecali na ekonomski razvoj?

Izvor 1

Zaposlena lica po glavnom zanimanju iz 1921.

- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
- Industrija i obrt
- Trgovina, bankarstvo i transport
- Javne službe, vojska i slobodna zanimanja
- Ostala zanimanja i osobe bez zanimanja

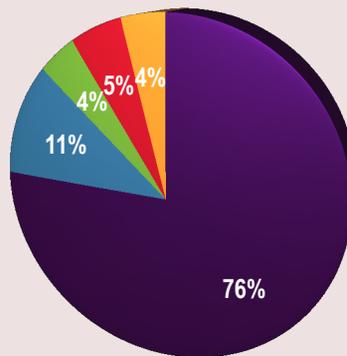

M. Mirković, *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918 – 1941*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1950. str 18.

Izvor 2

Zaposlena lica po glavnom zanimanju iz 1931.

-
-
-
-
-

M. Mirković, *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918 – 1941*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1950. str 18.

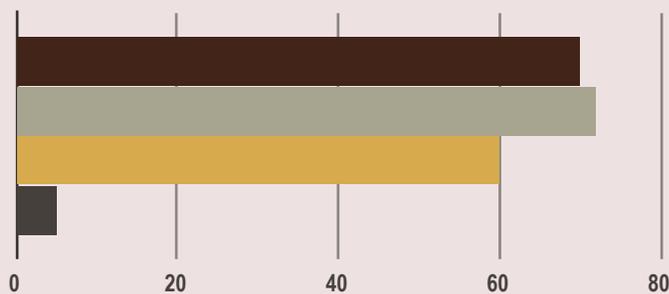
ZADATAK:

Koja grana privrede je zapošljavala najveći broj stanovnika? Koja grana bilježi najveći rast zaposlenih, u poređenju s 1921?

Izvor 3

Agronomska st0.2 (n)976 c1.

- < 2 ha
- 2 - 5 ha
- 5 - 20 ha
- 20 - 60 ha

Izvor 5

Seljačka kuća u blizini Ilidže (BIH)

K. Hielscher, *Kraljevina SHS*, Knjižara Vera v Ljubljani, 1926.

Izvor 6

Farma u Pavlovcu, Hrvatska

K. Hielscher, *Kraljevina SHS*, Knjižara Vera v Ljubljani, 1926.

Izvor 7

Volovska zaprega, Ohrid, Makedonija

K. Hielscher, *Kraljevina SHS*, Knjižara Vera v Ljubljani, 1926.

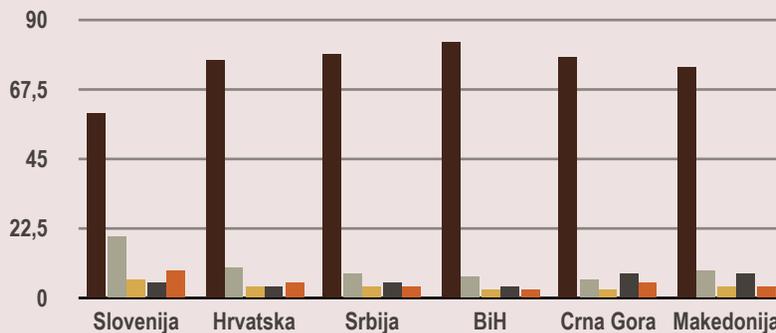
ZADATAK:

Uz pomoć izvora objasni kako je izgledao život seljaka. Na koji su način seljaci u prvoj Jugoslaviji obrađivali svoju zemlju?

Izvor 1

Struktura zaposlenosti stanovništva u 1931.

- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
- Industrija i obrt
- Trgovina, bankarstvo i transporta
- Javne službe, vojska i slobodna zanimanja
- Ostala zanimanja i osobe bez zanimanja

Mirković, Mijo: *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918 – 1941*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske 1950. str. 308.

ZADATAK:

Kopiraj područje u prvoj Jugoslaviji koje je imalo najveći udio zaposlenih po pojedinačnim sektorima

Izvor 2

Odnos broja muških i ženskih radnika u Dravskoj banovini 1931.

Razmerje števila ženskih in moških delavcev v Dravski banovini vl.1931.

Pri OUIZO-u v Ljubljani je bilo zavarovanih

30.764 (33,49%)
delavci in

61.084 (66,51%)
delavci

Odstotek delavk stalna raste!

Odnos broja muških i ženskih radnika u Dravskoj banovini 1931.

Osiguravajuća kuća iz Ljubljane osigurala je 30.764 (33,49%) ženskih i 61.084 (66,51%) muških radnika. Postotak ženske radne snage je u stalnom porastu.

Gabrič, Aleš in Režek, Mateja: *Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije*. Ljubljana: DZS 2011. str. 162.

ZADATAK:

Zašto se udio zaposlenih žena promijenio, naročito u razdoblju velike ekonomske krize?

Izvor 3

Razlike u platama

„Rudari i kvalificirani radnici imali su više plate, dok su žene i djeca, naročito u tekstilnoj industriji, imali niske plate.“

Mirković, Mijo: *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918 – 1941*. Zagreb:

Izvor 4

Odnos između muških i ženskih radnika u Dravskoj banovini

„Vrijeme poslije Prvog svjetskog rata donijelo je u Sloveniju doba brzog zapošljavanja spola koji je u 19. stoljeću tradicionalno bio 'zaposlen' kod kuće.“

Gabrič, Aleš in Režek, Mateja: *Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije*. Ljubljana: DZS 2011. str. 162.

Izvor 5

Žene radnice

„Nakon Prvog svjetskog rata udio žena među zaposlenima u industriji bio je manji od četvrtine, a u vrijeme krize bio je oko 40%.“

Repe, Božo: *Sodobna zgodovina: učbenik za 4. letnik gimnazij*. Ljubljana: Modrijan 2007. str. 115.

Izvor 6

Ženska radna snaga

„(...) procenat ženske radne snage, u odnosu na ukupan broj zaposlenih, povećava se iz godine u godinu, tako da je on od 1923. do 1933. godine porastao s 19,41 na 26,87; dakle, u jednom desetogodišnjem periodu za oko 7%. Interesantno je ovaj priraštaj ženske radne snage uporediti s ranije spomenutim priraštajem viška seoskog stanovništva koji se ne može uposliti u poljoprivredi.“

Kukoleča, Stevan: *Industrija Jugoslavije 1918-1938*. Balkanska štampa. Beograd. 1941, str. 94

Aktivnost 3

Rasprava i zaključak

Nastavnik potiče učenike da mu pomognu formulirati zaključak.

Pokušajte zatim odgovoriti na sljedeća pitanja:

1. Kakvi su bili ekonomski odnosi između različitih jugoslavenskih regija?
2. Kakav je bio stepen ekonomskog razvoja i napretka između različitih jugoslavenskih regija?
3. Kakva je bila uloga države u ekonomskom razvoju Jugoslavije prije Drugog svjetskog rata?
4. Kakva je bila uspješnost ili neuspješnost rješavanja ekonomskih razlika između različitih jugoslavenskih regija?

ODGOVORI:

1. Većina industrije bila je na sjeveru i sjeverozapadu zemlje, uglavnom manje industrijske i trgovačke kompanije.
2. Razvitak industrije opstruirale su loše saobraćajne veze, naročito sa sjevera prema jugu.
3. Ogromna većina stanovništva živjela je od poljoprivrede, uglavnom na malim imanjima. Najvažnije ekonomske mjere bile su agrarna reforma i ukidanje feudalnih, polufeudalnih i kolonijalnih odnosa. Reforma je provođena sporo i nekonzistentno.
4. Udio ženske radne snage je porastao jer su one bile najjeftinija radna snaga.

Na kraju nastavnik pokazuje učenicima još jedan izvor i daje zaključak – to je sažetak onoga što su učenici kroz analizu izvora trebali prepoznati o jugoslavenskoj industriji.

“Postojale su tri različite i sukobljene ekonomske grane: srpska buržoazija eksploatirala je političku hegemoniju, slobodnu fiskalnu politiku, zajmove, investicije, državna preduzeća, spekulacije s obveznicama te provizije za vojsku; Hrvati su pokušavali kontrolirati finansijski kapital, dok su Slovenci iskoristili veliko jugoslavensko tržište i jeftine sirovine za svoju prerađivačku industriju.”